

„International political science review”, Vol. 2, Number 3, 1981

Numărul acestui trimestru al revistei, editată de către I.P.S.A. (Asociația internațională de știință politică), este dedicat în întregime cercetării unei teme deosebit de actuale — raportul dintre civili și militari, sau, mai exact, rolul instituției militare în viața social-politică a statelor. Reținem două trăsături distinctive ale acestui număr, coordonat de către Anton Bebler de la Universitatea Edvard Kardelj din Ljubljana: cercetarea fenomenului sus-menționat s-a făcut atît pe zone mari — Occident, America Latină, Africa și Asia —, dar și studii de caz, în anumite țări; unele materiale sînt însoțite de comentarii, elaborate de cunoscuți specialiști, menită să pună în vedere fragilitatea unor generalizări, unor simple extrapolări ale unor fenomene continentale, existența unei apreciabile varietăți de opinii și judecăți de valoare privind rolul militarilor în societățile și statele contemporane.

În studiul *Rolul politic al militarilor în islam — fundament al interacțiunii civil-militar*, Saleem Qureshi analizează situația reală în lumea statelor islamice. După cum este cunoscut, separarea componentelor civilă și militară ale puterii, controlul și supremația primului își au sorginea în doctrinele occidentale, ele avînd la bază o concepție laică asupra raporturilor lor în societate. Una din trăsăturile esențiale, distinctive ale islamului este tocmai accentul deosebit plasat asupra unității sociale. Pe de altă parte, tradiția islamică și anume instituția califatului — acesta fiind succesorul profetului și șeful comunității musulmane, deci șef al puterii politice, religioase și comandant suprem — nu permit efectuarea unei distincții și cu atît mai mult a unei separări între componentele civile și militare ale puterii. Analizînd situația actuală din cele peste 40 de țări islamice, autorul ajunge la concluzia că 50% din ele puterea aparține militarilor, iar în celelalte ei sînt depozitari de facto ai puterii finale. Istoria recentă a acestor state probează, în concepția autorului, concluzia că regimurile militare pot fi înlăturate de la putere de regulă prin violență adică prin lupta politică a popoarelor respective, sau prin lovituri militare de stat — printr-o ideologie alternativă.

Pornind de la unele premise proprii, în sensul că actualmente nu ar mai fi valide

principiile separării instituției militare de societate și al apolitismului instituției respective, Sam C. Sarkesian în articolul *Profesia militară și relațiile dintre civili și militari în Occident*, susține că în egală măsură, nu ar mai fi valabilă nici teza supremației și controlului factorului civil asupra celui militar. Doctrina descurajării, prevalentă în multe state occidentale, a provocat însă și unele modificări în chiar structura instituției militare, în sensul că nu mai este de actualitate concepția asigurării victoriei sau a folosirii unilaterale a forței în anumite conflicte majore. Deci militarii nu se mai pot achita de sarcinile de „profesioniști” dacă nu vor înțelege în profunzime aspectele politice și sociale și consecințele politice ale conflictelor și conflagrațiilor. Este în curs de edificare un sistem de raporturi oficiale și oficioase, de natură politică, între militari și civili. Acest sistem preconizează o apropiere a profesionalismului militar de realitățile social-politice, ceea ce presupune o educație politică a militarilor.

Carențele sau extrapolările artificiale fac obiectul *Comentariului* scris de Pierre Dabiez, care consideră că multe din ideile lui Sarkesian au aplicabilitate numai pe scena americană și că, cel puțin în Franța, raporturile dintre civili și militari au o altă substanță. Apolitismul armatei apare deci ca fiind un model „caricatural” și că numai forțe retrograde ar dori să vadă o separație între armată și societate. Dimpotrivă, evoluția socială, politică, economică și culturală a națiunii influențează nivelul general de pregătire a corpului ofițeresc, silindu-i să se adapteze noilor realități.

În studiul *Rolul armatei în dezvoltarea socio-politică a țărilor asiatice și africane* Georghy I. Mirsky abordează problematica largă a întregului ansamblu de factori care au condus și continuă să ducă la creșterea rolului militarilor în aceste state. Analizînd raportul dintre țările afro-asiatice în care puterea este deținută de către militari și cele conduse de către civili, la data elaborării studiului acesta era de 2:1. Totuși, ne permitem ca, pe baza datelor autorului, să relevăm că, în cazul Africii, raportul este de 2,62:1, iar în ceea ce privește Asia — 1,6:1.

Mirsky consideră că ar exista două tipuri principale de preluare a puterii de către mili-

tari. 1. Intenția de a elibera țara de dominația externă și de reacțiunea internă. 2. Preluarea puterii în condițiile eșecului regimurilor civile. 2a. Declanșarea unei lovituri militare de stat în scopul de a preveni o explozie socială, în cazul unei crize politice majore. 2b. Dorința militarilor de a imprima țării o orientare spre transformări social-economice progresiste. Afirmarea militarilor în viața social-politică este condiționată în principal de fenomenul subdezvoltării. Totuși, chiar și din raportul între conducerile militare și cele civile, prezentat de autor la scala bicontinentală, mai ales dacă se are în vedere situația din America Latină, nu dovedește convingător existența, în toate cazurile, a acestei condiționări. Potrivit logicii sale, America Latină, unde se produc cele mai multe lovituri militare de stat și al cărei nivel de dezvoltare social-economică este, în general, superior celui din Africa sau Asia, ar apărea ca o excepție.

Situația militarilor, rolul lor în viața social-politică a statelor din această zonă fac obiectul studiului semnat de Alexandre de S. C. Barros și Edmundo C. Coelho intitulat *Intervenția și retragerea militarilor în America de Sud*, pornind de la premisa existenței a două perioade clare în prezența militarilor pe plan politic: 1960-1975 - perioadă când s-a manifestat o tendință clară spre autoritarism, când s-au produs frecvente lovituri militare de stat; după 1975 autorii remarcă o oarecare tendință de liberalizare a vieții politice. Pe plan teoretic, doctrina securității naționale interne a reprezentat baza intervenției militarilor în viața politică a acestor state. În acest cadru conceptual militarii apăreau deci ca un factor producător de securitate internă, între ei și dezvoltarea economică stabilindu-se o relație funcțională. Potrivit autorilor, intervenția militarilor în viața politică poate fi clasificată în două categorii: intervenție conjuncturală, recla-

mată de amestecul civililor în evoluția structurilor militare, după corectarea situației militare cedind puterea; intervenție structurală, provocată de necesitatea stabilizării unei situații generale adverse militarilor, retragerea lor de la putere fiind, în acest caz, o chestiune de durată.

În materialul *Relațiile dintre civili și militari în lumea a treia* Henry Bienen face unele considerațiuni interesante privind momentul intervenției militarilor și consecințele social-economice ale guvernării lor. Apreciind că, în absența unor cercetări serioase, pe țări, efectuate cu precădere de politologi din lumea a treia, este dificil a se extrapola și extinde generalități de pe un continent sau altul, sau de la un grup de țări la altul, autorul propune o serie de ipoteze de lucru, în primul rând cercetarea raportului dintre civili și militari, a zonelor lor de contact și divergențe, precum și a armatei ca instituție societală.

Acest număr al trimestrialului „International Political Science Review” conține o serie de materiale interesante, care suscită nu numai atenția cititorului dar și capacitatea sa de reflecție, într-o chestiune importantă cum este raportul dintre civili și militari în viața politică a statelor. În plus, trimestrialul oferă interpretări diferite ale acestui raport, interpretări care coincid de regulă cu principalele direcții politologice de cercetare în lumea contemporană. Dacă intenția a fost de a se insista mai mult asupra situației din lumea țărilor în curs de dezvoltare, era poate mai indicat, cel puțin pentru echilibrare, de a fi analizat mai atent rolul armatei în statele dezvoltate, mai ales dacă se are în vedere criteriul esențial al participării efective a acestora la cursa înarmărilor, unul din cele mai grave și periculoase fenomene pentru destinele omenirii.

Nicolae Călina
Academia „Ștefan Gheorghiu”

„Revue française de sociologie”, iulie - septembrie 1981

Numărul din iulie - septembrie al „Revistei franceze de sociologie” este consacrat sociologilor francezi de la începutul secolului 20, adversari ai lui Durkheim. După ce în urmă cu câțiva ani revista dedicase numere speciale¹ lui Durkheim și adepților școlii sale, în prezent s-a considerat un act de dreptate realizarea unui grupaj de studii ce se ocupă

de o serie de sociologi care, în acea epocă, s-au delimitat de strategia durkheimistă. Se știe că Durkheim și colaboratorii acestuia au dorit să-și impună teoria sociologică demarându-se net de alte teorii „concurente” (în special franceze) pe care le discreditau pe plan științific, tratându-le fie ca generalități create de amatori, fie ca doctrine cu tentă apologetică și practică, fie trecându-le sub tăcere.

Singurul adversar pe care Durkheim l-a cunoscut a fost Gabriel Tarde, dar au trebuit să treacă 11 ani de la moartea acestuia, pen-

¹ A propoziție de Durkheim, în „Revue française de sociologie” 17 (2), 1976 și *Les durkheimiens*, în „Revue française de sociologie”, 20 (1), 1979.

tru ca aprecierile asupra operei sale să-și modereze tonul. De fapt Durkheim pare a fi acordat atenție doar autorilor izolați sau teoriei care nu aveau nici o legătură cu cea pe care el o promova.

Antoine Savoye se ocupă în studiul său² de continuatorii școlii înființate de Le Play. Dacă opera acestuia nu este ignorată de tradiția sociologică, fiind mai mult evocată decât studiată, continuatorii au rămas total necunoscuți, în ciuda faptului că au luat parte activ la definirea sociologiei și recunoașterea statutului ei.

La 3 ani după moartea lui Le Play, survenită în 1882, între discipolii săi (cei mai importanți fiind Alfred Focillon, Emile Cheysson, Alexis Delaire, Henri de Tourville și Edmond Demolins) intervine o ruptură, cauza fiind „dogma” lui Le Play pe care cei în minoritate nu mai vor s-o difuzeze ca atare, ci doresc s-o completeze și s-o revizuiască. Rezultatul a fost apariția a două tendințe: „Societatea de economie socială” și „Știința socială” dintre care prima, revizuieste metoda monografică a lui Le Play. Contribuind la adoptarea oficială și folosirea intensă, în anii următori, a metodologiei de observare directă a realităților sociale.

Într-un alt studiu, Roger L. Geiger se ocupă pe larg³ de unele aspecte organizaționale în care a excelat R. Worms. Acesta s-a dovedit, la începuturile sociologiei ca disciplină, un bun organizator și propagator al ideilor care începeau să se impună. În decurs de cîțiva ani a creat și condus o revistă, o asociație internațională cu congrese și publicații periodice, ca și o societate franceză de sociologie cu sediul la Paris. Worms nu a știut totuși să-și dubleze activitatea de bun organizator cu o veritabilă direcție intelectuală. În concepția sa sociologia este dificil de constituit ca știință a rațiunii, datorită complexității realității sociale. Ea trebuie să se bazeze pe toate științele sociale și să le sintetizeze pentru a ajunge la o cunoaștere globală a societății. Numai un asemenea demers științific permite îndreptarea societății. René Worms și-a consacrat o mare parte din viață construirii acestei științe dar, maniera sa de a vedea astfel lucrurile s-a discreditat total către sfîrșitul anilor '90. O greșeală a fost și faptul că s-a înconjurat de colaboratori numeroși dar inegali în interesul lor pentru sociologie, ale căror lucrări ilustrează slăbiciunea concepțiilor depășite din sociologie

și au favorizat (pe nedrept) trecerea în umbră a activității lui René Worms.

Ian Lubek consacră un studiu⁴ tentativelor lui Gabriel Tarde de a dezvoltă o psihologie socială în Franța. G. Tarde și-a dezvoltat sistematic teoria *interpsihologică* în cadrul căreia societatea este descrisă ca o țesătură de acțiuni intermintale. Rolul interpsihologiei ar fi studierea raporturilor elementare ale vieții sociale. Majoritatea criticilor săi nu au recunoscut aspectul original al interpsihologiei, care a fost primită cu răceală. Interpsihologia lui Tarde a dispărut ulterior din manuale și poate fi socotită o psihologie socială „pierdută”. Din toată opera lui psihosociologică a supraviețuit psihologia imitației, reluată nu de psihologia socială ci de psihologia genetică în versiunea sa behavioristă. Sînt avansate mai multe ipoteze asupra eșecului psihologiei sociale a lui Tarde, din care ni se par credibile două: lipsa unei școli care să-i faciliteze promovarea și înrădăcinarea instituțională a ideilor sale, respectiv caracterul vag al statutului epistemologic al teoriilor interacționiste în sinul științelor sociale pozitiviste.

Numele lui Gustave Le Bon, de care se ocupă în continuare Yvon J. Thieo⁵, rămîne asociat fondării „psihologiei colective”. Considerat ca unul din cei ce au contribuit la afirmarea psihologiei sociale, Le Bon a rămas un autor puțin cunoscut. Despre opera lui apar aprecieri sumare sau inexacte. Unii îi recunosc merite multiple, alții scot în evidență conținutul rasist, antisemit, elitist, mistic al operei sale. Incontestabil, în materie de psihologie colectivă, lucrările sale principale denotă trăsături anti-revoluționare și anti-democratice într-o perioadă de întărire a democrației. Succesul lui, în epoca respectivă, ține de importanța acordată psihologiei și unor teorii dintre care se remarcă sugestia hipnotică în explicarea comportamentelor umane. Le Bon pune în lumină partea de irațional ireductibil prezentă în psihologia de masă: este caracteristica esențială a gândirii sale, cu influențe și asupra gândirii altor autori elitisti (Michels, Pareto).

Ultimul articol dedicat lui Emile Boutmy este semnat de Pierre Favre. Știința politică în Franța are o dată de naștere precisă: 1871, anul înființării Școlii libere de științe politice. Fondatorul, ulterior directorul școlii a fost E. Boutmy. Acesta concepea științele politice la fel ca științele naturii, considerînd

² Les continuadeurs de Le Play au tournant du siècle.

³ R. L. Geiger, *L'organicisme et l'organisation de la sociologie*.

⁴ Histoire de psychologies sociales perdues: le cas de Gabriel Tarde.

⁵ Gustave Le Bon, *Prophète de l'irrationnalisme de masse*.

că fenomenele sociale apar în urma unui determinism foarte strict. Dezvoltându-se neîncetat cu sprijinul activ al statului, școala formată de Boutmy a devenit treptat furnizorul principal de funcționari capabili pentru administrație.

Numărul special al „Revistei franceze de sociologie” reușește astfel în mare măsură să

restabilească adevărul asupra unor personalități care s-au dedicat sociologiei. Ea prilejulește o luare de contact fructuoasă cu probleme înfruntate de sociologie în perioada de cristalizare a obiectului ei.

Dinu Tenovici

Centrul de cercetări sociologice

„Futuribles 2000” nr. 37, octombrie 1980

Editată la Paris de Asociația Internațională pentru studierea viitorului revista „Futuribles 2000”, cu apariție lunară, se bucură de multă considerație fiind coordonată de un comitet din care fac parte, printre alții, Michel Albert, Bernard Cazes, Michel Crozier, Bertrand de Jouvenel, Eleonora Masini, Aurelio Peccei. Simpla enumerare a acestor personalități ale căror preocupări științifice sînt binecunoscute, indică orientarea revistei către probleme de analiză, previziune, prospecție.

Numărul pe care ne propunem să-l discutăm debutează cu un studiu al lui Hugues de Jouvenel, *Sur l'évolution des mentalités*, care tratează pe larg viitorul societății post-industriale despre care s-au format două păreri opuse. Pentru o serie de gânditori, ideea de postindustrialism este sinonimă cu eșecul, în timp ce pentru alții ea indică starea unei societăți în cadrul căreia progresul tehnologic și abundența ar fi permis omului să ajungă la fericirea mult visată. Între aceste două curente extreme se situează dezbaterile anilor '70 între partizanii creșterii economice și cei ai ecologiei.

Către ce model tind vest-europenii? Se cramponează de trecutul sau aderă la organizarea unei societăți noi? Și asupra temei aspirațiilor lor există deosebiri de vederi: un curent de gândire consideră că occidentalii ar fi saturați de consumul material și ar aspira de-acum înainte către un mod de viață mai simplu; curentul opus și-a însușit teza conform căreia societatea de consum are încă mulți ani înaintea sa.

Sondajele efectuate în țările Pieței Comune au relevat că generația adultă este atașată în măsură mai mare nevoilor „materialiste” dintre care cităm o apărare națională puternică, lupta contra criminalității, menținerea ordinii etc.; generația tină (20—29 ani) este atașată de nevoile „post-materialiste” ca protecția naturii, înfrumusețarea orașelor, importanța sporită acordată idelilor în detrimentul banilor.

Autorul crede că actuala criză a societății occidentale se datorează coexistenței de

aspirații contradictorii. Această situație, aflată în echilibru instabil între două scări de valori adesea opuse, nu are o rezolvare imediată, lăsându-se descoperirea celei mai bune soluții în grija generației ce va veni după noi.

În continuare revista publică rezultatul unei anchete internaționale, *Les jeunes dans le monde*, realizată în scopul cunoașterii problemelor tineretului din diferite țări, al favorizării înțelegerii mutuale și pentru definirea unei politici adecvate care să răspundă acestor scopuri. Efectuată în 11 țări din toate continentele, eșantionul a cuprins 2.000 tineri din fiecare țară, între 18—24 ani care au vorbit despre aspecte ale existenței lor, și-au expus părerile asupra familiei, școlii, muncii, prietenilor, timpului liber, atitudinii față de viață.

Rezultatele obținute sînt interesante. Le considerăm însă neoperante deoarece este forțată compararea situației tinerilor din Elveția, de exemplu, cu cea a tinerilor indieni, care au alte obiceiuri, un nivel de trai diferit, alt mod de a privi viața.

Bernard Cathelat se ocupă în studiul său *Jeunesse: vers un de vie bipolaire?* tot de generația tină.

Care sînt stilurile de viață oferite astăzi tinerilor francezi? Autorul distinge 3 modele de comportament:

a. Modelul „utilitarist”, care reprezintă un sistem de valori fondat pe permanență, ordine morală, ierarhia unui sistem de clasă, supunere în fața destinului; este în declin și reunește aproximativ 20% din populația Franței în special persoane în vîrstă.

b. Modelul „aventură” copiat de la americani, este pragmatic, empiric, concret, vulgarizator și demistificator; el valorizează scheme de conduită agresivă, de concurență, de personalizare egocentrică, de comportament exploziv; aproximativ 32% din francezi îl adoptă, dar se află în declin din 1972. Este modelul culturii dominante, fiind propus de doctrina oficială prin mass-media, învățămînt.

c. Modelul „recentrare”, se impune tot mai mult și va predomină în anii '85. Se caracterizează mai curînd printr-un front eterogen

al refuzului decît printr-un proiect comun de viitor.

Acestea fiind cele 3 mari categorii de stil de viață autorul studiază maniera în care tinerii (12—25 ani) se situează în raport cu ele. Bazîndu-se pe rezultatele unei anchete recente, se arată că 50 % din tineri se îndreaptă către ultimul model. Cealaltă jumătate dă impresia că se plasează în afara jocului social: o parte (22 %) adoptă o mentalitate de „destabilizare”, ceilalți (29 %) își însușesc mentalitatea de „decalaj”.

Concluzia autorului este că Franța — o dată în plus — se vede divizată în două tabere, acum la nivelul tinerei generații.

Compatrioata noastră Ana Maria Sandi, de la Centrul de cercetări sociologice București, semnează un studiu interesant, *Les mathématiques à l'école: bilan et perspectives*, în care se ocupă de rezultatele introducerii teoriei mulțimilor în școala primară. Ea reproșează metodei faptului de a fi prea abstractă și de nu mai învăța pe copii calculul elementar, aceștia neștiind uneori să numere. Autoarea opiniază că teoria mulțimilor nu este absolut necesară pentru înțelegerea matematicilor în învățămîntul primar. Este de acord că metodele tradiționale nu mai corespundea și se simțea imperios nevoia unei schimbări radicale. La rîndul ei încearcă să definească noi direcții în favoarea introducerii reformelor necesare.

O primă direcție ar fi prezentarea matematicilor în manieră constructivă și nu strict logică.

O altă direcție privește maniera nepotrivită de a introduce noțiunile abstracte ale structurilor matematice înainte de a putea dispune de mijloacele realizărilor lor concrete. Utilizarea de exemple din realitate asigură o mai bună cunoaștere a noțiunilor și conferă motivația asimilării lor.

În sfîrșit, se propune dirijarea elevilor către descoperirea proceselor prin care se ajunge la noțiuni și la teoreme.

„Sprawy Międzynarodowe” („Probleme internaționale”), nr. 4, 1980

Revista poloneză „Sprawy Międzynarodowe” (Probleme internaționale) *, cu apariție lunară, este o publicație cu caracter științific și politic care prezintă în mod aprofundat opiniile unor teoreticieni, specialiști și practicieni în problemele relațiilor politice, economice și culturale internaționale actuale. Din numărul patru pe anul 1980, ne-a reținut, în mod deosebit, atenția studiul semnat de

Rubrica „Forum” inserează fragmente din Raportul către Clubul de la Roma, *On ne finit pas d'apprendre*, redactat de J. Botkin, M. Elmandjra și M. Malița. Scopul principal al raportului (tradus recent în limba română) este de a suscita o dezbatere a viitorului umanității, plecînd de la caracteristicile majore ale procesului învățării. Metodele moderne pun accentul pe anticipare, definită prin opoziție cu adaptarea.

Oamenii sînt pregătiți să folosească tehnici ca previziunea, simularea, scenariile și modelele. În egală măsură se pune bază pe participare, care devine tendință cu tentă universală. Statele cer să participe în condiții egale la problemele internaționale; muncitorii vor să participe la gestiunea uzinei lor; studenții doresc să participe la elaborarea liniilor generale ale învățămîntului; femeile revendică egalitate în drepturi etc.

Pentru ca participarea să fie eficientă este necesar ca deținătorii puterii politice să lase liber învățămîntul inovator.

Revista mai cuprinde rubrica „Futur informations” unde sînt prezentate ultimele noutăți în materie de prospectivă și virologie. La rubrica de recenzii sînt analizate cîteva volume apărute în cursul anului 1980, și care se încadrează, prin conținutul lor de idei, în tematica revistei.

Prin conținutul bogat, acest număr al prestigioasei reviste reflectă în mod adecvat preocupările cercetătorilor sociali din diferite țări pentru viitorul umanității.

Din acest punct de vedere revista „Futuribles 2000” constituie un instrument prețios de informare pentru sociologi, pedagogi, oameni politici și, în general, pentru toți cei cărora soarta omenirii nu le este indiferentă.

Dinu Tenovici

Centrul de cercetări sociologice

dr. Franciszek Golembowski, adjunct al Sectorului de drept internațional și teoria relațiilor internaționale din cadrul Institutului polonez pentru relațiile internaționale.

Cunoșcînt cercetător polonez, Franciszek Golembowski, specialist în teoria relațiilor internaționale, în articolul *Kultura a stosunki międzynarodowe* (Cultura și relațiile internaționale) abordează fenomenul cultural contemporan din unghiul de vedere al relațiilor internaționale, încercînd să definească rolul și locul culturii în știința relațiilor internaționale.

* Revistă a Institutului polonez pentru relațiile internaționale (P.I.S.M.) — în original — din Varșovia.

Ca element al vieții sociale, cultura reprezintă, în același timp, o componentă a relațiilor internaționale parte constitutivă a dezvoltării culturale și a civilizației omenirii. „Analizând cultura în context internațional și social general — subliniază F. Golembski —, se poate afirma existența unui fenomen caracteristic al unei multitudini de modele și valori culturale, ceea ce ne permite să vorbim de un „pluralism cultural”. Legăturile dintre diferite culturi se reflectă pe diferite planuri, în sfera relațiilor interumane și conduc la schimbări esențiale în conștiința socială a oamenilor. În același timp varietatea culturală constituie factorul esențial care determină interacțiunea dintre diversele sisteme ale valorilor culturale, în funcție de sistemul social dat.

În condițiile unor contacte sociale limitate — arată în continuare autorul — relațiile dintre diferite sisteme ale valorilor culturale sînt înguste. Se constată că, în practica socială actuală, nu există condiții pentru promovarea unui tip de „grup social închis” care să nu facă posibile contacte între diferite culturi, deși, în acest caz, există numeroase deosebiri, observabile „la nivelul modelelor de dezvoltare a diferitelor state”. Autorul este de părere că adaptarea modelelor și valorilor culturale străine este foarte diferită și „depinde nu numai de gradul de deschidere a grupului social, ci și de o serie de alți factori cu caracter obiectiv și subiectiv care influențează asupra menținerii acestui grup”.

Din cele arătate, remarcă cercetătorul polonez, rezultă că importanța culturii în relațiile internaționale este definită de elementele mai sus-amintite, ce decurg din legitățile dezvoltării sociale. În ceea ce privește relațiile internaționale, se relevă complexitatea structurii acestora și existența a numeroase sfere, cărora le sînt proprii trăsături și funcții specifice.

Citind autori din literatura poloneză de specialitate, Franciszek Golembski informează că actualele relații internaționale și politica externă a statelor se pot clasifica în patru grupe, potrivit următorilor factori: 1. de natură tehnologico-militară; 2. politici și de clasă; 3. economico-sociali și 4. din domeniul raportului cultură-civilizație. Abordarea culturii, în cadrul relațiilor internaționale, trebuie făcută în corelare cu dezvoltarea științei, tehnicii și ideologiei, aceasta din urmă avînd legături mai strînsse cu cultura, pentru că „fiecare sistem de valori culturale conține în sine o ideologie precisă”. Relațiile internaționale duc în același timp la stabilirea unor relații reciproce între diferiți factori care le compun. Astfel autorul consideră că, *pentru a defini*

locul și rolul factorului cultural în cadrul relațiilor internaționale, trebuie să ținem seama de specificul culturii și să analizăm factorul cultural în strînsă corelație cu procesele sociale care se petrec în viața internațională. Totodată, autorul atrage atenția asupra importanței specificului „sferei fenomenelor culturale” în societate, precum și asupra strînsei legături a acestora cu sistemul de valori.

Din aceste considerente Franciszek Golembski nu împărtășește opinia cercetătorului elvețian, R. Preiswerk, privind crearea unei noi subdiscipline care să studieze fenomenele culturale. Autorul polonez se pronunță, în schimb, pentru „cercetarea legăturilor reciproce dintre cultură și relațiile internaționale, bazată pe analiza mai multor factori”.

În partea a doua a studiului, Fr. Golembski se oprește asupra citorva trăsături specifice factorului cultural în domeniul relațiilor internaționale. Influența factorului cultural asupra conștiinței sociale. În viziunea autorului, răspîndirea culturii în lumea contemporană se realizează pe două căi: 1. liberă și nestîngherită, independent de rețeaua existentă a relațiilor interstatuale și 2. prin intermediul înțelegerilor formale interstatuale.

În primul caz, un rol important în pătrunderea conținutului acțiunilor culturale în mediul internațional revine formelor de comunicare în masă care, în pofida unor bariere dintre unele state, „favorizează contacte nemijlocite” (datorită formelor comunicării). În cazul celei de-a doua căi de răspîndire a culturii, prin intermediul politicii culturale a unui stat, ea devine *subiect* al colaborării culturale. În acest context, statul, principalul organizator al activității culturale, în relațiile bi și multilaterale cu societatea urmărește, ca și în alte domenii ale relațiilor internaționale, să asigure — în primul rînd — interesele naționale.

Examinînd cultura în contextul relațiilor internaționale, autorul menționează că „avem de-a face cu un fenomen cu caracter dialectic, pe de o parte, cultura constituind un factor care servește stabilirea contactelor internaționale în sens pozitiv, iar pe de alta, cultura poate fi folosită în scopuri expansioniste și de dominație (p. 15). „Sfera relațiilor internaționale în domeniul culturii — remarcă autorul — cuprinde în principal, așa-numitele „bunuri culturale”, concept ce implică un pronunțat caracter comercial ce rezultă din faptul că ele sînt destinate schimbului. De aici, aplicarea și în sfera culturii a termenilor de „export, import și schimb”, mult uzitați în comerț.

Schimbul cultural în relațiile dintre state este un fenomen complex ce se caracteri-

Revue de sociologie

context, se impune, pe de o parte, „intensificarea cercetărilor privind rolul, importanța și funcționarea culturii în relațiile internaționale”, iar pe de alta, utilizarea deplină a factorului cultural în scopul tendințelor pacifiste în întreaga lume.

Studiul semnat de Franciszek Golembki se constituie într-o lucrare teoretică pertinentă ce pledează în favoarea capacității culturii de a contribui la edificarea „unei lumi mai bune și mai drepte”, ca o latură inseparabilă a relațiilor internaționale actuale.

Academia „Stefan Gheorghiu”